

11.4 Особливості викладання внутрішньої медицини в умовах війни: досвід національного медичного університету імені О.О. Богомольця

Повномасштабна війна в Україні, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, стала серйозним викликом для всієї країни, в тому числі й для системи охорони здоров'я та медичної освіти. Багато лікарень та медичних закладів пошкоджено або зруйновано, що ускладнює доступ до медичної допомоги для мільйонів людей. Медичні працівники стикаються з численними викликами, включаючи нестачу персоналу, медикаментів та обладнання. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, станом на 14 березня 2024 року понад 1000 медичних закладів в Україні пошкоджено або зруйновано. Це призвело до значного скорочення доступних медичних послуг. Багато медичних працівників виїхали з України через війну. За даними МОЗ України, станом на 14 березня 2024 року близько 30% медиків покинули свої робочі місця. Війна спричинила перебої в постачанні медикаментів та обладнання. Це ускладнює лікування багатьох захворювань, а також надання екстреної медичної допомоги. Спостерігається негативний вплив на психологічний стан та емоційне благополуччя медиків, які постійно стикаються з людськими стражданнями, смертю та руйнуваннями. Це може призвести до розвитку депресії, тривоги, безсоння, професійного вигорання та інших психологічних проблем.

Війна також негативно вплинула й на медичну освіту. Частина студентів змушені були перервати офлайн-навчання і з різних причин змушені навчатись в онлайн-форматі. Заклади вищої освіти стикаються з суттєвими труднощами в організації навчального процесу в умовах воєнного стану [274, 275, 277].

Суттєвих змін зазнав навчальний процес у вищих медичних закладах України. З'явилася необхідність адаптувати навчальні плани та програми до воєнних умов, використовувати нові підходи та методи навчання, а також забезпечувати психологічну підтримку студентів та викладачів.

Отже, вивчення досвіду організації навчального процесу з внутрішньої медицини в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним. Це дозволить розробити підходи щодо покращання якості медичної освіти.

Метою нашої роботи був аналіз форм викладання внутрішньої медицини в умовах воєнного стану в Національному медичному університеті (НМУ) імені О.О. Богомольця, визначення певних проблемних аспектів та шляхів їх вирішення.

Дослідження ґрунтувалося на аналізі результатів анкетування викладачів НМУ імені О.О. Богомольця з метою вивчення їх думки щодо ефективності організації навчального процесу з внутрішньої медицини в умовах воєнного стану.

Матеріали і методи. Проведено опитування 42 викладачів кафедр внутрішньої медицини НМУ щодо впливу війни на процес викладання внутрішньої медицини. Збір даних відбувався за допомогою анонімного інтернет-опитування, яке включало запитання про виклики під час викладання, нові методи навчання в умовах війни, вплив війни на рівень підготовки студентів та зміни у викладацькій діяльності (табл. 1).

Анкета включала 6 запитань: 3 запитання з множинним варіантом відповіді, 1 запитання з одним варіантом відповіді, 2 запитання з відкритою відповіддю. Статистичну обробку результатів проводили за допомогою ліцензійної програми «IBM SPSS Statistics Base v.22 for Windows». Для представлення якісних даних розраховували абсолютні значення (n) та частоту (%).

Таблиця 1

Опитування щодо досвіду викладання внутрішньої медицини в умовах
війни в Україні

1.	З якими труднощами Ви стикаєтеся під час викладання внутрішньої медицини в умовах війни?	☐ Нестача технічного забезпечення ☐ Нестабільність доступу до Інтернету ☐ Психоемоційний стан студентів ☐ Психоемоційний стан викладачів ☐ Інше: _____
2.	Які нові методи та підходи до викладання Ви використовуєте в умовах війни?	☐ Онлайн-курси ☐ Інтерактивні методи ☐ Симуляційні тренінги ☐ Кейс-метод ☐ Інше: _____
3.	Як війна вплинула на рівень підготовки студентів з внутрішньої медицини?	☐ Зниження рівня знань та навичок через перебої в навчальному процесі ☐ Зростання рівня тривоги та стресу у студентів ☐ Зміна мотивації та цінностей у студентів ☐ Підвищення рівня знань та навичок через посилену мотивацію у студентів ☐ Інше: _____
4.	Які зміни у Вашій викладацькій діяльності Ви спостерігаєте в умовах війни?	☐ Збільшення навантаження ☐ Зменшення навантаження ☐ Зміна тематики курсу ☐ Зміна методів викладання ☐ Інше: _____
5.	Які кроки, на Вашу думку, необхідно зробити для покращення процесу викладання внутрішньої медицини в умовах війни?	_____
6.	Які ресурси могли б бути корисними для викладачів внутрішньої медицини в умовах війни?	_____

Результати дослідження. При викладанні внутрішньої медицини в умовах воєнного стану викладачі стикаються зі значними об'єктивними труднощами, зокрема, з нестачею технічного забезпечення (29%), нестабільністю доступу до

інтернету (54%) та високим рівнем незадовільного психоемоційного стану студентів (63%).

Відповідно до нових умов викладання викладачі інтенсивніше впроваджують такі методи навчання: інтерактивні методи (71%), симуляційні тренінги (33%) та онлайн-курси (75%).

Вплив війни на рівень підготовки студентів відображається, на думку викладачів, в зниженні рівня знань та оволодіння практичними навичками (54%), зростанні рівня тривоги та стресу (67%) та зміні мотивації та цінностей у студентів (58%).

Умови війни призвели до змін у викладацькій діяльності, зокрема, у збільшенні педагогічного навантаження (67%) та переорієнтації методів викладання (33%).

Обговорення. З 1 вересня 2023 року Міністерство освіти і науки України рекомендувало перейти до навчання в форматі оффлайн – з урахуванням наявності укриттів та їх місткості. З огляду на те, що частина студентів НМУ імені О.О. Богомольця не мають можливості перебувати постійно в Києві, доводиться поєднувати аудиторну та онлайн форму навчання. Необхідно відзначити, що в НМУ імені О.О. Богомольця враховувалися потреби військового часу: з 1 вересня 2023 року університет перейшов до змішаного формату навчання, який поєднує формат офлайн- та онлайн-занять [278].

Попри складнощі, які виникли сьогодні у здобувачів освіти, масовими ракетними атаками російської федерації по критичній інфраструктурі України й аварійними відключеннями електропостачання в Києві та регіонах, перебоями з роботою мереж Internet і мобільного зв'язку, навчальний процес в Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця не припинявся. Викладачі кафедри працюють над тим, щоб якість освіти та викладання відбувалися на сучасному рівні. Студенти мають можливість навчатися он - лайн, оф - лайн або у змішаному форматі.

Змішаний формат навчання має деякі переваги: збільшує доступність освіти для студентів, які не мають можливості постійно перебувати в Києві,

дозволяє використовувати різноманітні методи навчання, роблячи його більш інтерактивним та цікавим, дає можливість студентам самостійно вивчати матеріал у зручному для них форматі і темпі [279].

Офлайн-заняття проводяться в аудиторіях університету з дотриманням усіх правил безпеки. На цих заняттях студенти не тільки отримують теоретичні знання з внутрішньої медицини, але й мають можливість працювати з хворими, набувати навички клінічного мислення, обговорюючи на заняттях реальні клінічні випадки. Важливого значення набуває відпрацювання практичних навичок на фантомах, симуляторах.

За умов проведення практичного заняття в клініці, біля ліжка хворих, студенти групи, які знаходяться за межами Києва (в інших регіонах України, за кордоном) навчаються в режимі реального часу за допомогою аудіо та відео зв'язку.

Навчальний процес з внутрішньої медицини для студентів 4-6 курсів лікувального факультету спрямований на максимальну адаптацію дистанційного навчання до традиційного, з особливим акцентом на професійно - орієнтовану роботу і особливо на якісне здобуття фахових компетентностей. Студенти знайомляться з УЗД- діагностикою безпосередньо в кабінетах клініки, спірографією, методами серцево-легеневої реанімації на фантомах та ін.

Онлайн-заняття проводяться за допомогою платформи Zoom, Skype, Google Meet. На цих заняттях студенти мають можливість слухати лекції, брати участь у вебінарах, виконувати тестові завдання, отримувати консультації викладачів тощо [283].

Активно використовуються інтерактивні та симуляційні методи навчання. Це дозволяє студентам набувати практичні навички в безпечному середовищі, розвивати клінічне мислення та навички прийняття рішень, покращити командну роботу та комунікаційні навички.

Маємо досвід проведення практичних занять у вигляді рольових ігр. Цей метод передбачає розподіл учасників на групи, де кожен учасник відіграє певну роль, пов'язану з темою, яка вивчається. Створюється сценарій відповідної теми

заняття, поділяються ролі, призначається ведучий, здійснюється імітація ситуації, створюється можливість моделювати спілкування з пацієнтом, який має певні типові і нетипові клінічні симптоми, або розбирати медичні дилеми, пов'язані з діагностикою та лікуванням.

Дуже поширеним є кейс-метод, який ґрунтується на аналізі реальних або вигаданих ситуацій. Студенти поетапно вивчають та оцінюють дані анамнезу, клінічного обстеження пацієнта, результати лабораторних досліджень та інші дані, що дає можливість встановити правильний діагноз, призначити лікування та оцінити прогноз [276].

Великого значення на поточний час набувають симуляційні тренінги: використання спеціальних манекенів, тренажерів та інших симуляційних технологій, які дозволяють студентам відпрацювати практичні навички в безпечному середовищі. Наприклад, студенти можуть вислуховувати на аускультативному тренажері феномени аускультатії серця та легень, проводити серцево-легеневу реанімацію, непрямий масаж серця на фантомі, набувати навичок відновлення прохідності дихальних шляхів за допомогою спеціальних інструментів та ін.

Використовуються комп'ютерні програми з віртуальними пацієнтами, які можуть описувати свої симптоми, відповідати на питання та реагувати на дії студента. Це дає можливість студентам відпрацювати навички спілкування з пацієнтами, діагностики та лікування в інтерактивному середовищі.

Незважаючи на війну, в університеті проводяться наукові дослідження, результати яких впроваджуються в навчальний процес. Це дозволяє покращити якість освіти, підготувати конкурентно спроможних фахівців, зробити внесок у розвиток вітчизняної медицини. Велика увага на кафедрі внутрішньої медицини №3 приділяється роботі наукового студентського гуртка: за останні 2 роки кількість відзнак студентів на заходах університетського, всеукраїнського та міжнародного рівнів зросла в 2,4 рази.

В умовах воєнних дій питання психологічної підтримки студентів стає особливо актуальним. В НМУ проводяться комплексні заходи, спрямовані на

допомогу студентам у подоланні стресу, тривоги та інших психоемоційних проблем.

Враховуючи потребу сьогодення у 2023 вченою радою НМУ було реорганізовано медико-психологічний факультет в Навчально-науковий інститут психічного здоров'я Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця. Його директором став видатний вчений Чабан Олег Созонтович - доктор медичних наук, професор, академік Академії Наук Вищої Освіти України. Чабан О.С. є висококваліфікованим лікарем психіатром, медичним психологом та психотерапевтом, який володіє сучасними методами та техніками психодіагностики та лікування і активно впроваджує їх в практичну систему охорони здоров'я та навчає студентів та лікарів цим методам.

Під час практичних занять викладачі проводять бесіди про вплив війни на психоемоційний стан, симптоми та методи лікування посттравматичних стресових розладів. Надається інформація про доступні ресурси психологічної допомоги як в НМУ, так і за його межами, проведення психологічних тренінгів та семінарів з розвитку стресостійкості, емоційного інтелекту та навичок самодопомоги, присвячених актуальним психологічним проблемам, з якими стикаються студенти в умовах війни [281, 282].

Результати аналізу особливостей навчального процесу під час війни дають можливість пропонувати для вирішення проблемних аспектів в навчальному процесі покращання матеріально-технічної бази підрозділів клінічних баз, розширення використання інтерактивних та симуляційних методів навчання, надання психологічної підтримки студентам. Бажаним є створення методичних рекомендацій щодо організації навчального процесу з внутрішньої медицини в умовах воєнного стану.

Висновок.

Війна в Україні спричинила значні виклики для системи охорони здоров'я та медичної освіти. Навчальний процес у вищих медичних закладах зазнав суттєвих змін, вимагаючи нових підходів та широкого впровадження інтерактивних методів навчання.

Результати опитування викладачів засвідчили їх суб'єктивну думку щодо зниження рівня знань і навичок у студентів з внутрішньої медицини, збільшення педагогічного навантаження, у тому числі за рахунок необхідності поєднання офлайн- і онлайн-навчання.

НМУ імені О.О. Богомольця успішно адаптував навчальний процес з внутрішньої медицини до воєнних умов завдяки змішаному формату навчання, інтерактивним та симуляційним методам, психологічній підтримці та впровадженню інновацій.